Restaurering av Vege å

Länsstyrelsen Skåne | 010-224 10 00 | skane@lansstyrelsen.se

Vege å | Svalövs, Bjuvs, Helsingborgs, Ängelholms, Åstorps och Klippans kommun | HARO 95

Bild: Exempel på översvämmad jordbruksmark i den nedre delen av Vege å där huvudfåran rätats och rensats och där det finns åtgärdspotential. Foto: Länsstyrelsen Skåne.

Bakgrund

Vege å och dess avrinningsområde präglas av historiska och pågående mänskliga verksamheter som påverkat hydromorfologin. Det betydande jordbruket inom avrinningsområdet har lett till att strömvatten har rensats och meandrande partier har rätats som har lett till att vattendragets kontakt med svämplanen har försämrats. Flera dammar och kulvertar utgör vandringshinder för organismer som lever i och i anslutning till vattendragen. Det finns således ett betydande behov av att återställa påverkade strömvattenmiljöer och svämplan samt av att skapa fria vandringsvägar i vattensystemet. Länsstyrelsen Skåne söker därför pengar från HaV för att, i samarbete med berörda markägare och intressenter, genomföra åtgärder inom ett flerårigt projekt.

Projektområde

Vege ås avrinningsområde (HARO 95) domineras av jordbruksmark (ca 61 procent) och skogsmark (ca 22 procent), är sjöfattigt och kraftigt utdikat. Vege ås huvudfåra flyter från Söderåsen genom ett flackt landskap dominerat av åkermark för att slutligen mynna i Skälderviken. I huvudfåran mynnar ett antal större biflöden, varv de största är Hasslarpsån, Humlebäcken, Hallabäcken, Örjabäcken, Boserupsbäcken, Möllebäcken och Billesholmsbäcken. Liksom huvudfåran är dessa biflöden starkt dikningspåverkade. Avrinningsområdets flacka karaktär har medfört att dämmen främst återfinns i vattensystemets övre delar, som kombinerat med goda passagemöjligheter vid f.d. vandringshinder ger förhållandevis god konnektivitet i vattensystemet. Det återstår dock partiella vandringshinder i större biflöden, där fria vandringsvägar behöver återskapas. Den biologiska mångfalden är främst

koncentrerad till de övre delarna av huvudfåran och Hallabäckens dalgång, vilken rymmer limniska biotoper med höga naturvärden. Vege å hyser flera skyddsvärda arter såsom flodnejonöga, ål, öring och lax. I Vege ås närområde förekommer även vattenanknutna arter så som kungsfiskare, forsärla, strömstare och utter.

Biflödet Hallabäcken och dess dalgång är utpekat som *Nationellt värdefulla vatten för naturvården*. Den övre delen av Vege ås huvudfåra och de övre biflödena i anslutning till Söderåsen är utpekade som *Regionalt värdefulla vatten*, *Riksintresse för naturvården* och *Riksintresse för friluftslivet.* På ett fåtal sträckor berörs Vege å av områdesskydd i form av naturreservat och Natura 2000-område, medan merparten av biflödet Hallabäcken ryms inom naturreservat och/eller Natura 2000-område.

Utsläpp från Findus reningsverk i Bjuv under 2012 ledde till negativ påverkan på den nedre delen av Vege ås huvudfåra, bland annat i form av fiskdöd till följd av syrebrist i ån. Som kompensation donerade Findus medel för reproduktions- och fiskerifrämjande åtgärder i Vege ån under en tre- till femårsperiod. Donationen har främst använts till att finansierat åtgärder som syftat till att återskapa fria vandringsvägar och restaurera strömvatten, en livsmiljö som främst återfinns i vattensystemets övre delar. Utöver dessa insatser krävs dock åtgärder för att komma till rätta med negativa effekter av markanvändningen i vattensystemets nedre delar.

Orsak till åtgärder

Vege å och dess avrinningsområde präglas i en betydande utsträckning av historiska och pågående mänskliga verksamheter som påverkat vattendragets hydromorfologi. Avrinningsområdets nedre delar domineras starkt av jordbruksmark, vilket har inneburit att stora delar av huvudfåran och dess biflöden har grävts om för att ge en effektivare avvattning. Vattendrag har rensats och meandrande vattendragssträckor har rätats, vilket har medfört att kontakten med svämplanet har försämrats, att hydrologin förändrats och att transporten av näringsämnen till havet har ökat. Vege ås nedre del är kraftigt övergödd, vilket gör att huvudfåran nedströms Bjuv är syrefattig, särskilt under sommarhalvåret. Ekologisk status för denna del av Vege å bedöms enligt Vatteninformationssystem Sverige (VISS) till dålig utifrån den biologiska miljökvalitetsfaktorn *Fisk*, en bedömning som stöds av fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorn *Näringsämnen* baserat på höga halter näringsämnen i vattenförekomsten. Som jämförelse är den observerade totalfosforkoncentrationen i nedre Vege å (100 µg/l) dubbelt så hög som i Rönne å, länets näst största vattensystem. Denna problematik beror inte enbart på jordbruket, utan även på reningsverk med otillfredsställande funktion. Därutöver lider Vege å och biflöden av bristande längsgående konnektivitet till följd av dammar och kulvertar som utgör vandringshinder för organismerna som lever i och i anslutning till vattendraget. Sammantaget leder således markanvändningen till ökad näringstransport samt en förändrade morfologin som ger ett mer homogent vattendrag med nedsatt biologisk mångfald samt påverkade strukturer, funktioner och processer.

Fysisk påverkan i form av rätning och rensning har kartlagts utifrån uppgifter i fiskvårdsplaner. Svämplan med restaureringspotential har identifierats dels genom flygfotografering, dels genom att samköra svämplansanalyser med geodata rörande byggnader, markanvändning och höjddata.

Vad vi vill förbättra

Projektet syftar till att återställa hydromorfologi på vattendragssträckor i Vege å och vissa biflöden, med särskilt fokus på återställning av funktionella svämplan. Därutöver kommer projektet fokusera på återställning av strömvatten och åtgärdande av vandringshinder. Målet är att bidra till att uppnå förbättrad status för de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna, vilket i förlängningen kan bidra till att uppnå förbättrad status för de biologiska kvalitetsfaktorerna. Åtgärderna kan förväntas bidra till att på sikt nå miljökvalitetsmålen ”*Levande sjöar och vattendrag*”, ”*Ett rikt växt- och djurliv*” samt att skapa förbättrade förutsättningar för det rörliga friluftslivet.

Planerade åtgärder och aktiviteter

Projektet *Restaurering av Vege å* ska pågå under sex år (planerad period 2022–2027) med fokus på *åtgärdande av vandringshinder*, *återställning av strömvatten* samt *återställning av svämplan*. I projektet ingår även årligen återkommande förberedande aktiviteter, nämligen *förankring av planerade åtgärder*, samt *framtagande av underlag till prövningar*. Under projektår 2 tillkommer dessutom ytterligare en aktivitet (*), nämligen *planering av kommande åtgärder*.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 1 (2022):

- Förankring av planerade åtgärder
- Framtagande av underlag till prövningar
- Återställning av översvämningsområden
    - Vege å, Kågeröd nedre, återskapande av våtmarker och översvämningsområden – Återskapande av funktionella svämplan genom återmeandring. Åtgärdad 2022.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 2 (2023):

1. Planering av kommande åtgärder (*)
2. Förankring av planerade åtgärder
3. Framtagande av underlag till prövningar
4. Åtgärdande av vandringshinder
    - Möllebäcken, Fälleberga, utrivning av vandringshinder – Avsänkning av ett partiellt vandringshinder i form av ett mindre betongdämme mm. Åtgärdad 2023.
    - Boserupsbäcken, Söderåsens GK, utrivning av vandringshinder – Avsänkning av ett partiellt vandringshinder i form av ett mindre stendämme mm. Åtgärdad 2023.
5. Återställning av strömvatten
    - Vege å, upp Fälleberga, återställning av substrat och strukturer – Återställning av strömvatten genom återutläggning av block/sten. Åtgärdad 2023.
    - Vege å, upp Åbromölla, återställning av substrat och strukturer – Återställning av strömvatten genom återutläggning av block/sten mm. Åtgärdad 2023.
    - Hallabäcken, Hallabäckens naturreservat, återställning av substrat och strukturer – Återställning av strömvatten genom återutläggning av block/sten. Åtgärdad 2023.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 3 (2024):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Återställning av översvämningsområden
    - Vege å, upp Fälleberga, återställning av substrat och strukturer – Komplettering med substrat (mindre fraktioner) till tidigare åtgärdad vattendragssträcka. Åtgärdad 2024.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 4 (2025):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Återställning av strömvatten

- Vege å, Åbromölla, återställning av substrat och strukturer – Återställning av strömvatten genom återutläggning av block och sten samt öppnande en avstängd sidofåra. Åtgärdad 2025.
- Hallabäcken, Bauseröd, återställning av substrat och strukturer – Återställning av strömvatten genom återutläggning av block och sten. Åtgärden berör naturreservat. Åtgärdad 2025.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 5 (2026):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Återställning av strömvatten
    - Hallabäcken, Åvarps fälad, återställning av substrat och strukturer – Återställning av strömvatten genom återutläggning av block och sten. Åtgärden berör naturreservat. Åtgärdad 2026.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 6 (2027):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Återställning av strömvatten
    - Hallabäcken, återställning av substrat och strukturer – Återställning av strömvatten genom återutläggning av block och sten. Åtgärdsbeskrivning framtagen.

Planerad uppföljning

Hydrologisk uppföljning kan komma att utföras i anslutning till återställda funktionella svämplan, med hjälp av nivåloggrar. Uppföljning ingår dock inte som avgränsad aktivitet i detta projekt.

I samverkan med

Projektet kommer att ske i samverkan med berörda kommuner, fastighetsägare, fiskevårdsområden och vattenråd. Huvudmannaskap för åtgärder kommer att fördelas efter dialog med berörda parter.

Bilagor

Bilaga 1 – Projektområde

Bilaga 2 – Exempelbilder

Bilaga 1 – Projektområde

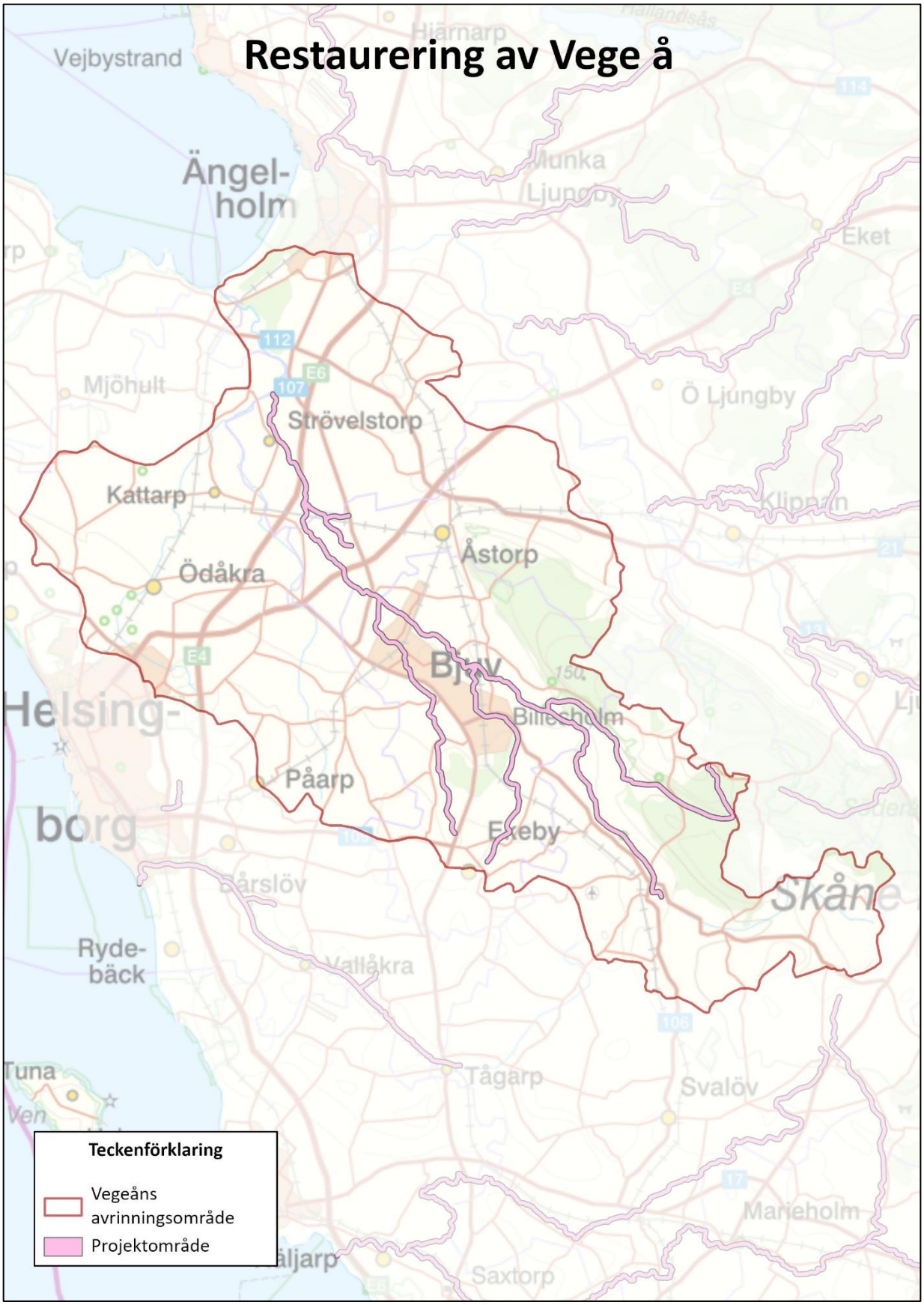

Bild: Kartan visar Vege ås huvudavrinningsområde (röd avgränsing) och aktuellt projektområde (rosa markering) för projektet Restaurering av Vege å. Åtgärder planeras på olika platser inom projektområdet.

Bilaga 2 – Exempelbilder

ÅTERSTÄLLNING AV STRÖMVATTEN

Bild: Exempel på blockrensad strömsträcka vid Åvarp i Vege å. Block och sten har tagits från fåran och lagts i rensvallar längsmed strandkanten.

Bild: Exempel på blockrestaurerad strömsträcka vid Åvarp i Vege å. Block och sten har tagits från rensvallar längsmed strandkanten och lagts tillbaka i fåran.

ÅTERSTÄLLNING AV SVÄMPLAN

Bild: Exempel på återmeandrad sträcka vid Bauseröd i Hallabäcken, Vege å. En meandrande fåra har återställts och det tidigare rätad diket (längsmed trädridån till väster) har lagts igen.

Bild: Exempel på återställt svämplan vid Bauseröd i Hallabäcken, Vege å. En meandrande fåra har återställts och det tidigare rätad diket (till höger) har lagts igen.